

RAPORT

KOORDYNATORA DS. OTWARTEGO DOSTĘPU

za 2018 r.

ZABRZE, LUTY 2019

1. Polityka Otwartego Dostępu

Przez Otwarty Dostęp rozumiemy dostępność treści za darmo i w publicznym Internecie, co pozwala każdemu czytać, ściągać, kopiować, rozprowadzać, drukować, przeszukiwać, zamieszczać odnośniki do pełnych wersji tekstów, indeksować, przekazywać jako dane do oprogramowania oraz używać w dowolnym innym, zgodnym z prawem celu, bez barier finansowych, prawnych, czy technicznych.

Jedynym ograniczeniem powinno być zapewnienie autorom kontroli nad integralnością ich utworów oraz prawa do odpowiedniego uznania ich autorstwa i cytowania ich prac.

Europejska Rada ds. Badań Naukowych (European Research Council - ERC) na podstawie opublikowanych 17 grudnia 2007 roku Wytycznych dotyczących otwartego dostępu (ERC Scientific Council Guidelines for Open Access) stworzyła wymagania, aby wszystkie – powstałe w ramach finansowanych przez ERC projektów badawczych – publikacje, które przeszły proces recenzji naukowej, były umieszczane w odpowiednich repozytoriach instytucjonalnych lub dziedzinowych i były dostępne w modelu otwartym nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty publikacji. ERC uważa również za niezbędne, aby dane naukowe zawarte w publikacji były umieszczane w odpowiednich bazach danych tak szybko, jak to możliwe – najlepiej natychmiast, a w żadnym wypadku nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty publikacji. W związku z tym dnia 17 lipca 2012 r. Komisja Europejska opublikowała zalecenia w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony:

- zalecenie określenia przez państwa członkowskie strategii rozpowszechniania i otwartego dostępu do publikacji naukowych, które powstają w wyniku badań finansowanych ze środków publicznych, uwzględniających konkretne cele i wskaźniki postępów, plany wdrażania i plany finansowania,
- zalecenie zagwarantowania wdrożenia tych strategii przez instytucje finansujące badania i odpowiedzialne za zarządzanie publicznymi środkami na badania naukowe oraz przez instytucje akademickie pozyskujące środki publiczne.

W odpowiedzi na płynące z Komisji Europejskiej zalecenia, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyjęło w dn. 23 października 2015 r. Politykę Otwartego Dostępu zawartą w dokumencie pt. Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce. Dokument ma charakter zaleceń dotyczących wprowadzania otwartego dostępu przez podmioty finansujące badania (NCN, NCBR, MNiSW), jednostki naukowe, uczelnie oraz wydawców, w tym wydawców czasopism naukowych. Najważniejsze rekomendacje zawarte

w Kierunkach rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce dotyczą opracowania i przyjęcia przez poszczególne uczelnie, instytuty badawcze i instytuty PAN oraz przez NCN i NCBR własnych instytucjonalnych polityk w zakresie otwartego dostępu (OD), które będą określać zasady publikowania w OD wyników badań.

Na podstawie Kierunków rozwoju Otwartego Dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce oraz Wzoru polityki otwartości, opracowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW), stworzono i wprowadzono w życie dn. 12.09.2018 r. Zarządzeniem nr 12/2018 Dyrektora Instytutu Chemicznej Przeróbki Węgla w Zabrze, Politykę Otwartego Dostępu do publikacji.

Polityka Otwartego Dostępu obejmuje publikacje naukowe takie jak:

- artykuły w czasopismach naukowych krajowych i zagranicznych,
- publikacje w recenzowanych materiałach z konferencji;
- monografie naukowe oraz rozdziały w monografiach naukowych.

W celu koordynacji działań wynikających z wdrożenia i realizacji założeń Polityki Otwartego Dostępu, Dyrektor Instytutu powołał Koordynatora ds. Otwartego Dostępu w Instytucie Chemicznej Przeróbki Węgla, którego obowiązki polegają na:

- podnoszeniu kwalifikacji poprzez udział w organizowanych m. in. przez MNiSW szkoleniach dotyczących Polityki Otwartego Dostępu,
- pełnieniu nadzoru nad wdrażaniem Polityki Otwartego Dostępu,
- bieżącej oceny stanu wdrożenia Polityki Otwartego Dostępu w Instytucie i planowaniu działań w tym zakresie,
- doradztwie i wsparciu pracowników Instytutu w zakresie realizacji Polityki,
- tworzeniu i kwartalnej aktualizacji „Wykazu sugerowanych czasopism Open Access” stanowiącego załącznik do Planu działań objętych prawami własności intelektualnej,
- tworzeniu i publikowaniu raportu z realizacji Polityki Otwartego Dostępu za rok poprzedni w terminie do końca pierwszego kwartału roku następnego.

2. Podsumowanie liczby otwartych publikacji

W 2018 r. pracownicy IChPW byli autorami i redaktorami 46 publikacji, w tym:

- w czasopismach z części A wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (wyróżnionych w Journal Citation Reports): 33 publikacji, w tym 4 w otwartym dostępie,
- w czasopismach z części B wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego: 13 publikacji, w tym 0 w otwartym dostępie,

- jako autorzy i redaktorzy monografii oraz autorzy w pracach zbiorowych: 15 publikacji, w tym 0 w otwartym dostępie,
- w materiałach konferencyjnych: 4 publikacje, w tym 0 w otwartym dostępie,
- w innych/pozostałych publikacjach: 6 publikacji, w tym 0 w otwartym dostępie.

Z uwagi na fakt, że Polityka Otwartego Dostępu do publikacji, została wdrożona w Instytucie Chemicznej Przeróbki Węgla, we wrześniu 2018, jej realizacja była ograniczona względami czasowymi i finansowymi. Utwory opublikowane dotychczas w Otwartym Dostępie znalazły się w otwartych zasobach gratis lub libre. Poprzez otwarty dostęp *gratis* należy rozumieć rozpowszechnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym oraz możliwość nieodpłatnego i nieograniczonego technicznie korzystania zgodnie z właściwymi przepisami”. Natomiast otwarty dostęp *libre* to „rozpowszechnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym wraz z udzieleniem każdemu licencji na nieograniczone, nieodpłatne i niewyłączne korzystanie z niego oraz z jego ewentualnych opracowań”.

3. Repozytorium instytucjonalne BaWiNaTech

Baza Wiedzy powstała w ramach projektu Budowa wirtualnej infrastruktury informatycznej dla regionalnej zintegrowanej naukowo-technicznej bazy wiedzy „BAWINATECH” w Gliwicach finansowanego z Funduszu Rozwoju Regionalnego UE (RPO Województwa Śląskiego), realizowanego na Politechnice Śląskiej przez Bibliotekę Główną przy współpracy Centrum Innowacji i Transferu Technologii.

Baza Wiedzy zawiera informacje o wydanych publikacjach i materiałach dydaktycznych oraz prowadzonych pracach naukowych, badawczych i wdrożeniowych. Baza Wiedzy rejestruje dorobek naukowy pracowników jednostek, a dzięki funkcjonalności repozytorium daje możliwość dostępu do pełnych tekstów cyfrowych wersji publikacji. Baza Wiedzy funkcjonuje w oparciu o oprogramowanie Omega-Psir, posadowione w infrastrukturze informatycznej Administratora – Bibliotece Głównej Politechniki Śląskiej.

Instytut Chemicznej Przeróbki Węgla podpisał porozumienie z Politechniką Śląską zapewniające mu bezterminowe bezpłatne usługi repozytoryjne w ramach projektu Budowa wirtualnej infrastruktury informatycznej dla regionalnej zintegrowanej naukowo-technicznej bazy wiedzy „BAWINATECH”.

4. Prace wspomagające wdrożenie

Wraz z wdrożeniem Polityki Otwartego Dostępu do publikacji, przeprowadzono szkolenie pracowników Instytutu, którzy biorą udział w procesach publikacyjnych wyników badań, z zakresu idei i wdrażania Polityki Otwartego Dostępu do nauki i licencji Creative Commons. Szkolenie miało na celu zapoznanie pracowników z ogólną ideą Open Access w kraju i za granicą, sposobem publikowania zgodnie z zasadą równoległych dróg, ideą i mechanizmem deponowania publikacji w repozytorium instytucjonalnym oraz zasadami planowania finansowania dla utworów publikowanych zgodnie z drogą „złotą”.

Wspomagano pracowników instytutu w dążeniu do otwierania publikacji poprzez udostępnianie materiałów informacyjnych, konsultowanie umów wydawniczych, pomoc w doborze licencji CC oraz konsultowanie dokumentacji dla przyszłych projektów badawczo-rozwojowych.

5. Wnioski

We wrześniu 2018 r. w Instytucie Chemicznej Przeróbki Węgla rozpoczęto działalność związaną z otwieraniem dostępu do publikacji naukowych oraz optymalizację procesów prowadzenia dokumentacji publikacyjnej pracowników instytutu. Zwiększono świadomość naukowców w zakresie otwierania publikacji oraz stworzono założenia dla usprawniania działania Polityki Otwartego Dostępu w instytucie poprzez wprowadzenie niezbędnych dokumentów oraz optymalizację zasad finansowania publikacji podczas planowania budżetów przyszłych projektów badawczych i badawczo-rozwojowych. Zapewniono dostęp do repozytorium instytucjonalnego wymaganego na drodze przyjętej *zasady równoległych dróg*, poprzez nawiązanie współpracy z Biblioteką Główną Politechniki Śląskiej w Gliwicach w zakresie współtworzenia Bazy Wiedzy BaWiNaTech.

W 2019 r. planuje się zintensyfikowanie działań prowadzących do umieszczania utworów naukowych w wersji elektronicznej w czasopismach Open Access jak również w repozytorium instytucjonalnym co wpłynie na zwiększenie cytowalności utworów pracowników, a w związku z tym na wzrost wskaźników bibliometrycznych naukowców tj. Indeks Hirscha, sumaryczny Impact Factor itd.

W związku z kosztami publikowania w trybie Open Access oraz brakiem instrumentów stabilnego finansowania Otwartego Dostępu w kraju, możliwości realizacji Polityki Otwartego Dostępu są ograniczone. Znacznym ułatwieniem byłoby przyznawanie corocznych grantów dla jednostek posiadających Politykę OD w celu wsparcia finansowania publikacji Open Access.

Opracował:

Koordinator ds. Otwartego Dostępu
dr inż. Małgorzata Wojtaszek

24.02.19r.

(data i podpis)

Zaakceptował:

Z-ca Dyrektora Instytutu ds. Badań i Rozwoju
dr hab. inż. Jarosław Zuwała, prof. nadzw.

24.02.19

Instytut Chemicznej Przeróbki Węgla

(data i podpis) Dyrektora ds. Badań i Rozwoju
dr hab. inż. Jarosław Zuwała
prof. nadzw.